Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 240 (9922) | 1975 чылдың октябрь 12, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Бистиң өндүр улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикалар Эвилели быжыгып база чечектелип турзун!

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партиянның удуртулгазы-биле — коммунизмниң тиилелгезинче бурунгаар!

(ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 58 ЧЫЛ ОЮНГА СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 58 чыл оюнга

СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 58 чыл ою делгерезин!

2. Бүгү-делегей төөгүзүнге чаа үе-чаданы—делегейни революсчу ёзу-биле чаартырының, капитализмден социализмче шилчиринiң үе-чадазын ажыткан Улуг Октябрь делгерезин!

3. Мөңге дириг, революсчу интернационалчы өөредиг, империализмге удур, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш бүгү чурттарның ажылчы чоннарының демиселиниң тугу—марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг өткүүр дээш бүгү-улусчу социалистиг чарыштыг улам калбартыңар! 1975 чылдың планын хуусаа бетинде күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкиниг доозары дээш демисежиңер!

5. Коммунистер! СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг өткүүр дээш бүгү-улусчу шимчээшкиниг авангардынга чоруп, массаларның идепкейлиг организакчылары болгаш кижизидикчилери болуңар!

6. Коммунизм тургузукчузу—өндүр улуг совет улуска алдар!

7. Коммунизм тургузуушкунунда кол күш—Советтер чуртунуң маадырлыг ажылчын аңгызы делгерезин!

8. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу—алдарлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

9. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу—улусчу совет интеллигенция делгерезин!

10. Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет ниитилелдиң идей-политиктиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

11. СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының өндүр улуг чаалап алыышкыны—ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма наймыралы делгерезин!

12. Ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш улустуң өндүр улуг бузулбас чаңгыс эви делгерезин!

13. Езулуг улусчу эрге-чагырганың органнары—ажылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин! Социалистиг демократия хөгжүп болгаш быжыгып, күрүневи эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның киржилгези калбарып турзун!

14. Совет профэвилелдери! Социалистиг чарыштыг организастаарын улам экижидип, ооң дээштинги бедидиңер, коммунистиг күш-ажылдың шалынчыларының хүрээлеңин калбартыңар! Бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле хаара тудуңар!

15. Аныяк оолдар болгаш кыстар! Марксисчи-ленинчи өөредигни, эртемниг, техниканың болгаш культураның чедишкиннерин өттүкүлдүү-биле шиңгээдип алыңар! Совет улустуң алдарлыг революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын улам хөвүдедиңер! СЭКП-ниң XXV съездизин шалынчы күш-ажыл-биле болгаш тергиин эки өөредилге-биле демдеглеңер!

16. Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыры, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды—ленинчи комсомол делгерезин!

17. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң чалбыыштыг патриотчулары, күш-ажылчы болгаш хой-ниити амыдыралының идепкейлиг киржикчилери—совет хөрээженнер делгерезин! Уруг-дарыгны кижизидиринге чылыг чүрээн берген ие-хөрээженге алдар болгаш хүндүлел!

18. Совет дайынчылар! Боттарыңарның дайынчы болгаш политиктиг белеткелиңерни могаг чокка сайзыраңгайжыдыңар, совет улустуң тайбың күш-ажылын серемчилелдиг болгаш идегелдиг камгалаңар!

ССРЭ-ниң маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

19. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Төрээн чуртуң күчүзүнүң болгаш чоннуң чаагай амыдыралының чайгылыш чок өзериниң үндезини — социалистиг экономиканы улам ыцай бедидери дээш үттүкүлдүү демисежиңер!

20. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш бүдүрүлгениң ажыктын бедидери дээш демисежиңер, хой, эки шынарлыг, эвээш чарыгдалдыг продукцияны бээр дээш үттүкүңер!

21. Тоску беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседип дооскан күш-ажылчы коллективтерге, бүдүрүлге мурнакчыларынга алдар болгаш хүндүлел!

22. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдың бедик шынарлыг болурун чедип алыңар, бүдүрүлгениң иштики курлавырларын улам долу ажылаңар! Улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаңар!

23. Үлептүрүңүң ажылдакчылары! Чурттуң индустриалдыг күчүзүн улам ыцай хөгжүдери болгаш быжыглаары дээш демисежиңер! Техниктиг депшилгени дүргедедирин, бүдүрүлге күчүлерин дүргени-биле шиңгээдип алырын болгаш эң эки ажыглаарын чедип алыңар!

Чаа техникага болгаш депшилгелиг технологияга орукту улам калбартылы!

24. Үлетпүрүңүң ажылдакчылары! Чоннуң хереглел бараанарын бүдүрери көвүдедип, ооң ассортиментизин чаартыңар, ооң шынарын экижидип, бот-үнезин чиигедиңер!

25. Тудугнуң ажылдакчылары капитал тудугнуң ажыктыын бедидиңер! Чаа объектилерни чогуур өөрүнде ажыглалга киириңер, тудуг ажылдарының шынарын экижидип, бот-үнезин чиигедиңер!

26. Транспорттуң болгаш харылзааның ажылдакчылары! Транспорттуң болгаш харылзааның чепсек-хөрөкселдерин хөгжүдүп база болбаазыраңгайжыдыңар! Улус ажыл-агыйын хандырарының шынарын бүгү хемчеглер-биле экижидиңер, совет кижилериң негелделерин улам долузу-биле хандырыңар!

27. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң аграр политиказын боттандырары дээш, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин бүгү хемчеглер-биле кодүрери дээш демиселге күженишкиниңерни улгаттырыңар!

28. Колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары! Кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер, күрүнеге садар талазы-биле беш чыл онаалдаларын күүседирин үттүкүлдүү-биле чедип алыңар! Мал кыштагладыышкынын чедишкиниг чорудары болгаш часкы тарылгага үлегерлиг белеткенири дээш, 1976 чылда бедик дүжүттү алыры дээш демисежиңер!

29. Кодээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Кодээ ажыл-агыйны интенсификастаары болгаш ажыктыын бедидери дээш үттүкүлдүү демисежиңер, ажыл-агыйлар аразының кооперастаашкынынга үндезилээш, бүдүрүлгени специализастаарын болгаш концентрастаарын хөгжүдүңер! Черни, техниканы, күш-ажылчы болгаш материалдыг курлавырларны ээ ёзу-биле ажыглаңар!

30. Үлетпүрүңүң, тудугнуң болгаш кодээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Колхозтарның болгаш совхозтарның материал-техниктиг базазын бижыглаңар! Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаарының, ону комплекстиг механизастаарының, электрижидирiнiң болгаш химизастаарының, черни калбак мелиорастаарының темпилерин дүргедедиңер!

31. Садыгның, пинтиниң чемненилгезиниң, амыдырал хандырылгазының болгаш коммунал ажыл-агыйның ажылдакчылары! Ачы-дуза чедирери улам идепкейлиг хөгжүдүп, болбаазыраңгайжыдыңар, ажылдың депшилгелиг хевирлерин болгаш арганарын нептередиңер! Совет кижилерни хандырарының бедик культуразы дээш демисежиңер!

32. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Стахановчу шимчээшкиниң алдарлыг чаңчылдарын уламчылап, хөгжүдүңер, күш-ажылды коммунистиг езу-биле көөрү дээш демисежиңер! Ниитилел өнчүзүн ыдыктыы-биле камнап база ковүдедиңер! Чиг-этти, оттулар үүлдү, электроэнергияны, металлды болгаш өске-даа материалдарны камнаарын чедип алыңар!

33. Улус ажыл-агыйының ажылдакчылары! Экономиктиг билиглерни, ажылды чорударының болгаш эргелеп-башкарарының амгы үеде арганарын үттүкүлдүү-биле шиңгээдип алыңар! Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын, мурнакчы дуржулганы, эртемниг болгаш техниканың эң чаа чедишкиннерин бүдүрүлгеге улам калбаа-биле нептередиңер!

34. Совет эртемденнер, инженерлер болгаш техниктер! Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар! Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга эртем-техниктиг депшилгени бүгү хемчеглер-биле дүргедедиңер, эртем болгаш конструктор ажылының деннелин улам бедидиңер!

Коммунизм тургузуушкунунга төлептиг салыышкынны киирип турар совет эртемге алдар!

35. Чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүң, культураның ажылдакчылары! Совет уран чүүлдүң партийжи болгаш улусчу болурунуң тугун бедик тудуңар, уран мергежилиңерни болбаазыраңгайжыдыңар, боттарыңарның арга-мергежилиңерни коммунизмниң идепкейлиг тургузукчуларын кижизидиринге бериңер!

36. Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары! Өөредилгенин шынарын бүгү хемчеглер-биле бедидиңер, улус ажыл-агыйычга кадрлар белеткээрин болбаазыраңгайжыдыңар! Өзүп орар салгакчыларны коммунизмниң идеалдарының ёзузунга, өөредилгени болгаш күш-ажылды медерелдиг көөр чоруккa кижизидиңер!

37. Кадык камгалалының болгаш күш-культураның ажылдакчылары! Чоннуң медицина хандырылгазын улам экижидиңер, күш-культураны совет кижилериң хүн бүрүдеги амыдыралынче улам идепкейлиг нептередиңер!

38. Революцияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары! Аныяктарга боттарыңарның билиниңерни болгаш дуржулганарны дамчыдыңар, аныяк салгакчыларны совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидиринге идепкейлиг киржиңер!

39. Пионерлер болгаш школачылар! Совет Төрээн чуртуңарга ханы ынак болуңар, эки өөреениңер, күш-ажылчы чаңчылдарны шиңгээдип алыңар! Ленинiң хөрээ дээш, коммунизмниң хөрээ дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

40. Ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның дайынчы марксисчи-ленинчи авангарды, империализмге удур, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш туруштуг демиселчилер — коммунистиг болгаш ажылчын партияларга акы-дуңманың байыры!

41. Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң хажык чок үндезининге бүгү делегейниң коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны быжыгып турзун!

42. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

43. Социалистиг чурттарның улустарынга акы-дуңманың байыры! Делегейниң ажылчын аңгызының төөгүлүг чаалап алыышкыны, антиимпериалистиг демиселге шиитпирлиг күш, тайбың, демократияның болгаш социал депшилгенин ленингижи — социализмниң делегей системазы хөгжүп база быжыгып турзун!

44. Социалистиг дем каттыштырылгазының улустарының чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны делгерезин!

Социалистиг интернационализмниң тугун улам бедик тудаалыңар!

45. Төөгүлүг тиилелгени — чуртту бүрүү-биле хостаарын чедип алган, национал чаңгыс эптиг, тайбың болгаш социал депшилгениң оруу-биле бүзүреллиг чоруп орар маадырлыг вьетнам улуска акы-дуңманың байыры!

Боттарының чурттарының хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган Лаостуң болгаш Камбоджаның патриоттарынга изиг байыр!

Индий-Кыдаттың улустары-биле Совет Эвилелиниң найыралы делгерезин!

46. Бүгү ажылчы чоннарның эргелери дээш, тайбың, демократия болгаш социализм дээш маадырлыг демиселчи — капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызынга акы-дуңманың байыры!

47. Колониалдыг кинчи-бекти дүжүр октааш, боттарының чурттарының хамаарышпас чоруун болгаш социал депшилгени быжыглаары дээш демисежип турар улустарга изиг байыр!

48. Империализмге болгаш сөөк-язы ылгаар чоруккa удур, хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демисежип турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарының улустарынга изиг байыр!

49. Тайбың, демократия болгаш социал чөптүг чорук дээш идепкейлиг демиселчилер — делегей хөрээженнериниң демократтыг шимчээшкининiң киржикчилеринге изиг байыр!

50. Революсчуг күштериниң — делегейниң социалистиг системазының, делегейниң ажылчын шимчээшкининiң, улустарның национал болгаш социал хосталгазы дээш демиселчилериниң күчүлүг эвилели быжыгып турзун!

51. Улустарның хосталгазы дээш, социализм дээш карабажыңарда болгаш фашистиг хоругдалдарда хилинчектейин чыдар маадырлыг демиселчилерге акы-дуңманың байыры!

Капиталга бектеттиргеннерге хосталга!

52. Реаксылыг фашистиг күштерге удур маадырлыг демиселди чорудуп турар Чилиниң ажылчын аңгызынга, бүгү ажылчы чоннарынга болгаш демократтарынга акы-дуңманың байыры!

Делегейниң улустары! Чилиниң патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаңар!

Луис Корваланга хосталга!

Фашистиг хунтага хоругдаттырган бүгү кижилерге хосталга!

53. Делегейниң улустары! Чоокку Чөөн чүкүн бүгү күрүнелериңе болгаш улустарынга чөптүг болгаш быжыг тайбыны тургузары дээш, израиль агрессияның уржуктарын долузу-биле үзүткаары дээш демиселге күженишкиниңерни улам көвүдедиңер!

Совет Эвилели биле араб чурттарның улустарының найыралы болгаш кады ажылдажылгазы быжыгып база хөгжүп турзун!

54. Европа чурттарының улустары! Ниити-европа Чөвүлел хуралынга хүлээп алдынган принциптери болгаш дугуржулгаларны амыдыралга долузу-биле боттандырган турарын чедип алыңар!

55. Империалистиг холгаарлаашкыннардан бодунуң хамаарышпас чоруун маадырлыг камгалап турар Киприниң улузунга изиг байыр!

Делегейниң улустары! Бүгү даштыкы шериглерни Киприниң девискээринден үндүрерин, ооң бүрүн эргезин болгаш девискээриниң бүдүн турарын хүндүлээрин негеңер!

56. Реакцияның күштеринге удур, бодунуң чуртунуң хостуг, хамаарышпас болгаш демократтыг хөгжүлдези дээш маадырлыг демиселди чорудуп турар Португалияның ажылчын аңгызынга, бүгү ажылчы чоннарынга болгаш демократтарынга изиг байыр!

57. Азия чурттарының улустары! Күрүнелер аразынга тайбыны, кады ажылдажылганы болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзааларны быжыглаар дээш, Азияга коллективтиг айыл чок чорук дээш демисежиңер!

58. Делегейниң улустары! Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун чавырлыышкынын эглиш дирес болдурар дээш демисежиңер, тайбың кожа-хелбээ догуунаашкынның принциптери янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериңе аразында харылзаларының нормазы болган турарын чедип алыңар! Улустарының тайбыцының болгаш айыл чок чоруунуң лайзыннары — агрессияның, реваншизмниң болгаш реакцияның күштериниң чимзеннишкиннерин сойгалап илередиңер!

59. Делегейниң улустары! Күш ажыглап дөгевези делегей харылзааларынга хоойлу ёзугаар үүл болган турарын, а ядролуг чепсекти кезээ-мөңгеде хоругдаан турарын чедип алыңар! Эндере чепсегленишкинни соксадыры дээш, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш демисежиңер!

60. Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказы — улустарның тайбыцының болгаш найыралының, империализмге, реакцияга болгаш дайынга удур демисежип турар бүгү күштерни сырый каттыштырарының политиказы делгерезин!

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбыцның программазының идеязы тиилел турзун!

61. Бистиң өндүр улуг Төрээн чуртувус—Совет Социалистиг Республикалар Эвилели быжыгып база чечектелип турзун!

62. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — коммунизмниң тиилелгезинче бурунгаар!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди

САЯН ДАГЛАРЫНДА ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

КҮЧҮЛҮГ ЕНИСЕЙНИ БООПКАН

МАЙНА. (Красноярск край), октябрь 11. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери Т. Аккуратова, В. Жиляков, А. Щегленко). Күчүлүг Енисейни бооп кан. Ынчангаш Сибирьниң хеми кижиниң кылган оруу-биле бөгүн агып бадыпкан. Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжулары күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган.

Хүнээреттиг эртем. Саяның күскү алдын-сарала тайгазы. Көк дээриңе адаанда туктар кинскээн. «Енисей, Сиерже хел чор бис!»—дээн чоргааралдыг сөстер тудугнуң кырында чалбыыштылган. Енисейниң Карлов кызазы кажандаа мындыг чараш болгаш байырлаа шинчилиг турбаан.

Мында мун-муң кижилер: тудугжулар, Братскиниң, Усть-Илимниң, Дивногорскиниң энергетиктери, Красноярскиниң, Ленинградтың, Тываның болгаш Алтайның делегациялары чыглып келген. Хүндүлүг аалчыларның арызында — чурттуң эң хоочун, гидротудугжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Е. Бочкин, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры Г. Т. Береговой.

Бооптарынга чедир санныг минуталар арткан. Хой тонна даш борзаңнарлыг БелАЗ-тарның колонналары шинтпирлиг штурмга белеткенипкен.

Кайгамчыктыг үе келген. Енисейни штурмнаарынга медээ бээр хүндүлүг эргени ужудукчу-космонавт Г. Т. Береговойга берген. Күчүлүг хемниң чагырыкчылары халдан кирипкен. Хемни бооптарынга киржир эрге дээш социалистиг чарыштың танлекчизи чолаачы И. В. Кожура башкарган 27 тоннаның самосвалы хоошпалче угландыр чорупкан. Секунда-даа четпээде-ле даш борзаңнар шапкын агымче ужугун турган.

20 метр бедик хоошпалче монополиттерлиг он-он БелАЗ-тар шуужупкан. Кызылаан „тудум-на Енисей хайнынын, мооренге чыткан. Ынчалзажок Сибирьниң күчүлүг хеми совет кижиниң турасоруунга удурланыр шинээ чох болган. Дуглаашкын шуут-ла график ёзугаар чоруп турган. Хоошпал каш метр чедир кызырлын келген. Хемниң суу плотинаның оң талакы кезээ-биле барык бүрүн чайлы берген. Үш чартык шак эрткен—Енисейниң эриктери тутчу берген. Буурул баштыг Саяннар-ның кырынга күчүлүг «Ура!» чаңгыланын үнген. Тудугжулар тиилелгези-биле бот-боттарынга байыр чедиришкен. «Күш-ажылга алдар!» дээн вымпел Карлов кызазынга көдүрлүг берген. Ол вымпел Енисейниң чагырыкчыларының күш-ажылчы маадыр чоруунуң демдээ болур. Красноярскиниң гидротудугжулары Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларынга ону алдарлыг хереттериниң эстафетазы кылдыр дамчыдып берген.

— Бо мээн эң-не аас-кежиктиг хүнүм. Енисейни бооп кан — партияның XXV съездизинге бистиң күш-ажылчы белээвис—деп, Иван Васильевич биске сөөлүнде чугаалады.

Бо хүнге чедир орук белен эвес болган.

Маадырлыг бүдүрүүшкүннериниң кыска дацызы мындыг.

1963 чылдың июнь. Дивногорскаден Майнага баштайгы тудугжуларны болгаш техниканы баржалар эккелген. Карлов кызазынче 25 километр узун автомобиль оруун тудуп эгелээн. Ону тудуп тургузарынга алды миллион хире хая-дашты чайладыр ужурлуг болган.

1968 чылдың сентябрь. Сибирь хемниң дувунче: «Сиерже халдалывыс, Енисей!» деп бижиктиг баштайгы дашты киир октаан.

1969 чылдың октябрь. Суг тудугжуларының Черемушки дээр чаа суурунга баштайгы уруглар комбинады ажыттынган.

1970 чылдың октябрь. ГЭС-тиң кол тудугларынга баштайгы хубометр бетонну салган.

1975 чылдың февраль. Беш чыл күүсеттингеи! деп тудугжуларның рапорту.

1975 чылдың май. Плотинага чартык миллион кубометр бетонну салган. Енисейни бооруунуң хүнү — октябрь 15 деп айыткан.

1975 чылдың сентябрь. СЭКП XXV съездизин төлептиг өткүүру дээш чарышкаш, тудугжулар Енисейни боорун дөрт хонук чоокшуладыр деп шинтпирлеэнер.

Тудугнуң коллективтериниң күш-ажылчы чарыжы хүн бүрүде гидротудугжуларының чаа чедишкиннериниң дугайында медээлерни дыңнадып турган. Бызаңчы-бетонщиктерниң В. Поздняков, С. Коленков баштаан бригадалары бир хонук иштинде бетоннуң рекордтуг саныын—ийи муң кубометрни салганнар. В. Полявщуковка удуртқан арматурщиктер 1975 чылдың онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткеннер. Олар пландан ажыр 80 тонна арматураны тургусканнар.

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугында киржип турар Ленинградтың бүдүрүлге черлериниң, организацияларының коллективтериниң чогаадыкчы кады ажылдажылгазы Енисейни хуусаа бетинде боор арганы берген. Ленинградчылар хемни бооруунуң чуруктарын хуусаа бетинде чорудуп берген.

Сибирьниң индустриалдыг күчүзүү бодунуң шыгжамырында Иркутскиниң, Братскиниң, Красноярскиниң, Усть-Илимниң ышкаш ындыг күчүлүг гидростанцияларлыг. Үш чыл болгаш Енисей чурттуң чаа— Саян-Шушенск гидростанциязының, чурттуң энергетиктиг бөлүүнде эң улуг сылдыстын, делегейде эң улуг станциянын турбиналарын шимчеди бээр. СЭКП-ниң XXIV съездизинин Директиваларын ёзугаар бо беш чылда ону тургузарын эгелээн Саянның девискээр-бүдүрүлге комплекзинин бүдүрүлге черлериниге, хоорайларынга болгаш суурларынга чыл бүрүде ол 23 миллиард киловаттшак электроэнергияны бээр.

Енисейни бооп канының соонда, Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларының митингизи болган. Анаа чүве чугаалаан, СЭКП-ниң Красноярск крайкомунуң бирги секретары П. С. Федярко, гидростанцияның тудуунуң начальниги С. И. Садовский, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Е. Бочкин, электро-хаңнакчы З. Н. Василянская хемче чедишкиниг штурм кончуп улуг тудугга ажылдарының чаа чадазын эгелээр арганы бээр деп чугаалаанар. Келир чылын маңаа бо чылдыынга бодларга, ийи катап хөй — 750 муң кубометр бетонну салыр ужурлуг.

Митингиге ВЦСПС-тиң секретары А. В. Викторов, партияның Тыва болгаш Хакас обкомнарының бирги секретарылары Г. Ч. Ширшин биле А. И. Крылов, СЭКП-ниң Ленинград хооркомунуң секретары Б. П. Усанов болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Митингиниң киржикчилери тоску беш чылдың доозукчу чылының программазын төлептин-биле күүседир деп бадыткаан байырлыг чагаанны СЭКП Төп Комитедиинге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганнар. Солагай талакы эриктиң оңгарынга баштайгы бетонну хуусаа бетинде — партияның XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнде салыр деп, тудугжулар хүлээнгеен.

СОВЕТ-СИРИЯ КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

Араб Социалистиг чаартылга партияның (АСЧП) Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад совет удуртукчуларының чалаанын ёзугаар 1975 чылдың октябрь 9—10 хүннеринде Совет Эвилелиниге пайыраллың аян-чоруун кылын чоран.

Аян-чорук үезинде совет-сирия чугаалажыышкыннар болган, анаа совет таладан — СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, ССРЭ-ниң Сирияда элчини Н. А. Мухитдинов; сирия таладан — Араб Социалистиг чаартылга партияның (АСЧП) Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад, АСЧП-ниң Чиңгине секретарының оралакчызы Абдалла Ахмар, АСЧП-ниң Чиңгине секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Бадж-будж, АСЧП-ниң удуртулгазының кежигүү, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам, АСЧП-ниң удуртулгазының кежигүү, камгалал министри Мустафа Тлас, АСЧП-ниң удуртулгазының кежигүү, ажылчынар профэвилелдериниң Бүгү-ниити федерациязының даргазы Махмуд Хадид, Сирияның ССРЭ-де элчини Жамиль Шейх олар киришкен.

Амгы үеде Чоокку Чөөн чүкте тургустунган байдалды, база ниитизи-биле делегей байдалынга оон салдарын чугаалажыышкыннар үезинде чугаалажын көрген. Араб күрүнелериниң, араб улустуң, ооң ниттинде Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелери катап тургустунган болгаш хандыртынган турзун дээш боттарынлан хамаарышкан бүгү-ле чүүлдерни кылыр деп боттарының шинтпирлиг талалар бадыткаан.

Боттарының күрүнелериниң аразынга, оларның улустарының аразынга найыралды моон соңгаар-даа улам быжыглаар деп боттарының чайгылыш чок тура-соруунуң дугайын Совет Эвилелиниң болгаш Сирияның удуртукчулары медеглээн. Ооң-биле кады ол найыралды чайгылдырар, анаа каржа чедирер арганы кымга-даа бербес деп чүвени онзалап демдеглээн.

Чугаалажыышкынар чүректин ханызындан найыралдың болгаш бүрүн билчишкиниң байдалынга эрткен.

* * *

Араб Социалистиг чаартылга партияның Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асадтың болгаш ону үдеп келген кижилериниң алдары дээш совет удуртукчуларының мурнундан октябрь 10-да Кремльге эртенги шайлалга тургускан. Шайлалга үезинде Л. И. Брежнев биле Х. Асад найыралдың дашкаларын кедүрүп, чүве чугаалааннар.

Араб Социалистиг чаартылга партияның Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Х. Асад ол-ла хүн чүртүнче чаныпкан.

Аэродромга ону СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко олар үдээн.

Бөгүн-көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнү

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ АЛДАРЛЫГ ХЕРЭЭ

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тоску беш чылдың доозукчу чылында көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн кандыг чедишкиннер-биле уткуп, доозукчу чылдың ханчаар ажылдап турарын чугаалап бээрин солуннуң корреспондентизи республиканың көдээ ажыл-агый министри ИВАН ГРИГОРЬЕВИЧ ЛАВРИНЕНКОДАН дилээн. Оон харыызын мооң адаанда парладывыс.

— Бистиң республиканың көдээ ишчилери көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн төлептиг белек-биле уткуур дээш шулургу ажылдаанар. Беш чылдың доозукчу чылының үш кварталы доозулган. Ажыл-агыйларның удургукчулары болгаш специалистери кылдынган ажылдарны бөгүнде партийжи принципиалдыг ёзу-биле хынап көрүп, чедишкиннерниң үндезиннерин болгаш четпестернин чылдагааннарын анализтеп, планнарны база социалистиг хүлээлгелерни ыяпла күүседирин хандырар дээш кылза чогуур үүлдерни тодаралы турарлар.

Чай соонда база дүжүт ажаалдазы доостур чедип турда, чылдың түннелдери ажыл-агыйларның удургукчуларының болгаш специалистериннің, совхозтарның ажылчыннарының база колхозчуларның ажыл-хереги мергежилдиг, чогаадыкчы ёзу-биле көөрүндеп кол хамааржыр. Шөлдерден тараа бажы бүрүзүн, ниитиниң малынга чем кылдыр килограмм саваң бүрүзүн ажаап алыр, фермаларны кышка белеткээр херек. Бо ажылга төлептиг үлегерни «УТКА 25 чылы», «Кек-Тей», «Шамбалыг», «Кызыл тараачын», «Саян», «Революцияның чалбыжы» совхозтарның, Каа-Хемде «Тиилелге», «Коммунизмче орук», Чоон-Хемчикте «Искра» колхозтарның ишчилери көргүзүп турар. Бо ажыл-агыйларга күскү хову ажылдарының комплекизин чедишкиннинг чоруткан, кышка белеткелди организастыг чорудуп турар. Комбайннарны ажыл-агыйның малчыннары сүт саалдазының, немелде деңзиниң талазы-биле социалистиг чарыштыг мурнуку одуруунда чөрүп турар. Малга чем белеткеп бээр агрегаттарны аная кыпкы уеде калбаа-биле ажыглап келген. Чемнин шынарын бедидер янзы-бүрү немелдеерни рационга хөлүп турган.

Мыйыстыг бода малды семиртир азыраарынга багай эвес көргүзүглерни «Сукпак» совхоз чедип алган. Оон чыл эгезинден бээр бир баштың өртүмак дириг деңзиниң 350 кг чедип турар 2735 баш инекти эзт комбинадынче чоруткан.

Эрткен кыжын «Революцияның чалбыжы» совхозтуң малчыннары Хакас автономнуг области боттарының чарыштыг өөнүктериниң үлегери-биле хойга бээр кургаг чем холукаазын белеткеп турар апарган. Оон түннели бо: хой бүрүзүнден планнаттынган 3,5 кг-ның орнунга 4,2 кг дүктү кыргын ап турган, төрүүр чүс хойга онаалтыр 96 хураганны менди доруктурган. Хойларны ажаарын болгаш чемгеренин экижиткениниң ачызыбиле Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарының ажыл-агыйларынга хураганны менди алыры эдээн ковудээн.

Ынчалзажок чем чедишпезиниң үржуунда республикага ниитизи-биле мал ажылының продуктуларын бүдүрери эрткен чылдың ол үеэнге деңзэрге кулуулаан. Анаа Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнар хамааржыр.

Бо чылын часкы болгаш чайгы уеде өз-шык кончуг эвээш душкен. Шөлдерниң сигени, мал чеми культуралар, тараа үжүлү шоолуг эвес болган. Оны барымдаалаан, СЭКП обкому база республиканың Министрлер Чөвүдели тускай доктаалды хүлээп алган болгаш мал чемнери белеткээрин ковудедиринге, кыштаглаашкынны чедишкиннинг эрттиреринге иштики курдавырларны бүрүн ажыглап турган, келир чылын мал бажының өзүлдезинге болгаш мал продуктуларын садып алырынга кудулаашкынны болдурбазын партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының улуртукчуларындан негээн.

Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Бии-Хем болгаш Кызыл районнарының ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелин бөгүн-даа багай эвес чорудуп турар. Сиген белеткеп алырының планын «Шамбалыг», «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтар республикага бир дугаарында күүсеткен. А «Саян» совхоз биле Дуржулга станциязы ол онаалданы күүседир четкен.

Ынчалдаа-даа ажыл-агыйларның хөй нуруузунда мал чемнери эвээш белеткеттинген. Тараа ажаалдазының үезинде сигенчи бригадаларның, звеноларның чамдыкы тарай берген. Мал чеми белеткеп турарларын күш-ажылын болгаш социалистиг чарышты чамдык чөлдерде шын эвес организастап турар. Культура, амыдыралдың хандырылгазын организастаарында-даа четпестер хөй. Оон түннелинде республиканың колхозтары, совхозтары 138 мүн тонна сиген белеткээр планнан үүгле 100145 тоннаны, 15 мүн тонна будук-бүрү планындан 8532 тоннаны белеткээн. Мал чемнери белеткээриниң лепшилелиг арга-аларын ажыглаарынче бисте шоолуг кичээнгей салбайын турар. 17100 тонна севаж планындан үүгле 1514 тонна белеткеттинген. Витаминниг сиген далганын белеткээриниң орнунга 1736 тоннаны белеткээн — планның 74,5 хуузу. 390 мүн тонна силос планындан колхозтар болгаш совхозтар үүгле 87 мүн тоннаны салган. Саванны силосаарының аргазы-биле силос курлавырын көвүдедип болур болгаш көвүдедир-даа ужурлуг. Минералдыг болгаш азоттуг немелдеерни ажыглаарынче онза кичээнгейни салыр херек. Ол чөрүк болдуун чемнернин хоолулуун дыка бедидер.

Сөөлгү медээ-биле алырга, Саян артындан Тываже 1444 тонна саванны сөөрткен, а тырып боодалдааны үүгле

(Уланчызы 3-кү арында).

БЕШ ЧЫЛГА ҮЛҮҮМ

Хойжу кижи каас дижир болгай. Ону чедип алырда күүсенишкинниг, ак сеткилдиг күш-ажыл негеттинер. Бо чымыштыг ишке тоску беш чылдың баштайгы чылындан эгелеп ажылдап келдим.

«Барлык» совхозка хойжулап эгелээнимниң баштайгы чылында бергелер турза-даа, ону ажып эртип, ниитиниң малынын ажаалда-кадалын экижидер дээш мурнакчыларның арга-дуржулгазын ажыглааш, багай эвес түннелди чедип алган мен. Ынчангаш баштайгы чылын төрүүр чүс хойдан 93 хураган алдынган. Кижи бүрүзү бодунуң чедип алган чедишкиннеринге сагыш оожургавайн, оон-даа эки ажылдаарын күүсүр болгай. Мен база бодумнуң мурнумга тодаргай соруулаларны салып алгаш, эрткен чылдарда төрүүр чүс хойга онаалтыр үргүлүү чүстен ажыг чаш төлү ап келдим. Эрткен чылын төрүүр чүс хойдан 110 хураган алыр хүлээлгемни 123 кылдыр күүсеттим. Дүк планын база ажырдым.

Доозукчу чылда төрүүр чүс хойдан 140 хураган, бир хойдан 2 кг дүк кыргын алыр деп бедиткен хүлээлгени алган мен. Сөөлгээн сөске ээ болур дээш бар аргаларны ажыглап, малды эрткен кыжын хур кыш ажырып, чайгы одар-белчиниринче кичээнгейни салдым. Эрткен кыш берге-даа болза, бистиң коданывыска «дүжүткүр» чыл болган. Дыка хөй хой ийистээн. Бо бүгүнүң түннелинде төрүүр чүс хойдан 140 хураганны менди ап, доруктургаш, төрээн совхозумга бир коданы кылдыр үзүп бердим.

Республиканың мурнакчы хойжуларының арга-дуржулгазын солуннардан номчуп, радиодан дыңнап, хире-чергезиби-биле ажыглаарын оралдажып чоруур мен. Ол ышкаш малдың чем-суурун чайгы уеде четчири-биле белеткеп, кажаа-хорааны кыш дүшпээнде ыяк септеп алыры хойжу кижиниң бодундан кол хамааржыр. Бистиң Хөнделең салбырында сиген кеер чер кыысы. Бо чылын сигениң үнүжү шоолуг эвес болган. Ынчалза-даа сиген чок дээш анаа олурбайн, Барлык шөлүнден, Хөнделең аксындан чыгдынып, бар аргаларны ажыглап турган, 12 тонна сигенни белеткеп алдым. Оон ыцай чайын эки семирткен хойларны чогуур өйүнде тарып боозадып келдивис. Мооң түннели черле багай эвес болду.

Мал ооллан эгелей бергенде малчын кижиге үйгу-чыдын чок чымыштыг болгай. Бо харыысалгалыг үеде малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алырынга өөм эзэн Ооржак Бадамбаевна Куусканалдың кинрип турар улуу улут. Күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш бо чылын ол Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнатты. Өстүрүп каан он дөрт уругларывыс Маадыр-ле деп хүндүлүг аттыг авазының күш-ажылчы алдарынга база чоргаарланып чоруурлардыр.

Ам Хөнделең бажында хар кинр чаап, кыштың тыныжы чоокшулап олурар. Бистиң салбырның малчыннары келир кышка багай эвес белеткендивис. Чамдык коданнарның арзы чоок болгаш кижин одар чедишпейн баар. Моны өөренип көргеш, чамдык коданнарны өскээр көжүрери кордүнген. Кудуктар ажылдавайн баар таварылгаар барындан бистиң малчыннар кижин сугдан бергедей бээрлер. Ынчангаш бисте ам дарый кызза чогуур ажылдарның бирээзи кудуктарны септеп, суг сөөртүр машиналарны белеткээри болуп турар.

Бөгүн көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн уткуп тура, чедип алган чедишкиннерни онгу беш чылда бижыглаар дээш улам шудургу ажылаар бис.

О. ДАТПАА,

«Барлык» совхозтуң хойжузу.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң мурнакчы хойжузу, Маадыр-ие Хомушку Сериң ниитиниң малын 20 чылдар иштинде малдап келген.

Сериң Ак-кысовна төрээн совхозунга кодан-кодан хураганнарны өстүрүп берип келген хой ажылының мастери. Маадыр-иениң ажы-төлү базала уктуг малчыннар. Тоску беш чылдың сөөлгү чылында төрүүр 100 хөюндан 90 хураганны ол камгалап ап, бир хойдан 2,5 кг дүктү кыргаан. Оон алган социалистиг хүлээлгези күүсеттинген.

Хойжу өг-бүле Улуг-Ховунуң Чаңгыс-Тейде кыштаанның септелгезин доокан. Кыштаанда 15 тонна кеи сигенни чедирип, сарааттап алган. Ам чүгле кыштаанга өөрүп хонуп алыры арткан. СЭКП-ниң XXV съездизинге хойжу күш-ажылчы белектер-биле ужуражыр дээш шудургу ажылдап турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы хойжу, Маадыр-ие Хомушку Сериң.

К. ЭКЕР-ООЛДУҢ фотозу.

Орулгалыг адыр

СОВХОЗТУҢ ажыл-ишчилери тоску беш чылдың доозукчу чылында алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш чарыштыг улуг сорук киришкиниг кадбарткан. Совхозтуң экономиказының хол үндезининиң бирээзи хой ажылы болур. Ынчангаш бистиң «Революцияның чалбыжы» совхоз хой ажылын улам ыцай хөгжүдер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалы күүсеттиишаан, күш-ажылчы багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар. Бистиң хойжуларывыс хойну өстүрер, дүк бүдүрери болгаш ону күрүнеге садары ковудедир талазы-биле алдын ажылдарны чоруткан.

Эрткен беш чылда бистиң хой малывыстың баш саны өзүп ковудээн. Оон чижээнге каш-ла санны көрүптээлиттер. 1971 чылда совхозка ниитизи-биле 5.600 баш хой турган болза, ам 10500 баш четкен, азы эрткен беш чылда хой бажы ийи катап өскен боор турары ол. Беш чылдың баштайгы чылында совхоз ниитизи-биле төрүүр чүс хойдан 94 хураганны, бир хойдан-на өртүмаа-биле 3,8 кг дүктү кыргын ап турган болза, оон соонда чылларда төрүүр 100 баш хойдан 103—106 хураганнарны камгалап ап, бир хойдан-на өртүмаа-биле 4 килограммдан күү эвес дүк кыргын ап келген. Ынчангаш тоску беш чылда күрүнеге дүк садар планнывысты шагда-ла ажыр күүсеттивис.

Хойнуң баш санының өскени, оон продуктуулуунуң белеэни дээрге мал ажылының дешпилелиг арга-аларын чедишкиниг ажыглап турар апарганывыста деп чугаалаар херек. Ылаңгыя бистиң хойжуларывыс болгаш мал ажылының тускай эртемнилери хойнуң тарып боозадылгазынче, оон уксаазын экижидер ажылче улуг кичээнгейни салган. Совхозтуң ажыл-ишчилери кожавыс аки-дуңма Хакас автономнуг области «Московский» совхозтуң малчыннары-биле чоок харылзаалыг болгаш арга дуржулгавысты доктаамал солчуп турар бис. 1966 чылда ол совхозтан 500 ажыг баш эки уксаалыг төрүүр хойну садып алдывыс. Оон соонда оон красноярск уксаалыг кошкарларны база садып ап турдувус. Олар бедик продуктулуг бүдүрүүчү кошкарлар. Ынчалдыг кошкарлар бисте ам 240 ажыг. Ол кошкарларның үрези-биле хойларның хөй кезиин тарый боозадып турар. Хой чылдарның дуржулгазындан алгаш көөрге, ол кошкарлар-биле тарып боозадырга, хойнуң уксаазы, продуктулуу чылдан чылче өзүп турар.

Маңаа бир-ле дугаарында өөмлеглексен каар чүвем чүл дээрге, бистиң совхозтуң малчыннары Шавы Кунгаа, Иван Стульев, Николай Рузанов олар төрүүр 100 хойдан 110—120 хураганны чыл бүрүзүнде ап келгеннер. А Иван Сафонову бистиң республикада билбес малчын чок. Ол бо чылын база эки ажылдап, төрүүр чүс хойдан 138 хураганны алган. Ынчангаш шак мындыг мурнакчы малчыннарыстың өстүрүп берген хураганнарын чылдың-на август айда эр, кызының болгаш клазының айыбиле үскеш, мал ажылының тускай эртемнилериниң хайгаралы-биле олардың семиртилгезин чорудары чаңчыл апарган. Аныяк малды эр, кызының, чүзүүнүүн айы-биле ынчаар классап үзүп алгаш, эр хураганны зүткө кирер чылдыр семиртир, кызының эц экилерин шилип турган, төрүүр коданнар кылдыр тургузуп турар бис.

Аныяк малды онча-менди ажыр ажыр күүсеттим. Ол болза ферма күрүнеге сүт садарының чыл планын хуусаа бетинде 103,8 хуу күүсеткени ол-дур.

Күш-ажылдың Кызыл Тук ордениниң эдилекчизи Дугар Эник-кыс бодунда бижыглаан 19 писктин түс бүрүзүнден тос айлар дургузунда 1618 кг сүтү сагган, фермага социалистиг чарыштың биргя черин эзлээн. Инек бүрүзүнден 1606 кг сүтү сагган Мандышнаа Эремаа ийиги черин алган. Нурсат Өлзей, Александра Сембирээ олар инек бүрүзүнден 1556—1577 кг сүтү сагтылаан.

Коммунистиг күш-ажыл фермазы чылдың арткан айларында сүт бүдүрерин кудулатпайн турган, ам-даа хой сүтү күрүнеге планнан ажыр садарын хүлээнген.

Улуг-Хем район. **О. ТАВАА.**

Ферманың чедиишкини

«Улуг-Хаа» совхозтуң Арыг-Бажында коммунистиг күш-ажылдың сүт-бараан фермазының коллективи тоску беш чылдың доозукчу чылында СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседир дээш улуг күжениишкин-биле ажылдап келген.

Инектериниң одарладмышкынын, немелде чемгерилгезин база саанчыларның күш-ажылын чоғумалыг организастаан чөрүк ферма коллективиниң бедик көргүзүглерин чедип алырының аргазын берген. Ферма тос айларда 351 тонна сүт бүдүрер турган, ону октябрь 1-де 427 тонна, а 289 тонна-сүтү күрүнеге садарын 363 тонна кылдыр ажыр күүсеткен.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының эргелекчизи, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Партияның XXV съездизин күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш Дөргүн фермазының ажыл-ишчилери бо хүнде кызымак ажылдап турар. Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чаражыга киришкеп, бистиң коллективтиң саанчылары беш чыл таласы-биле планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседирин чаңгыс эстеткилдиг шиитпирээн турган. Сөөлгээн сөөгүүске ээ болдувус. Ферма тоску беш чылда 2440 тонна сүт бүдүрер планын 1975 чылдың сентябрь 1-де 109,5 хуу күүседип, пландан ажыр 234 тонна сүтү бүдүрген. Күрүнеге 2276 тонна бараанныг сүтү садар онаалдазын бо чылдың сентябрь 15-те 2280 тонна кылдыр, азы 100,1 хуу күүсеткен. Хоочун саанчы коммунист Дүктүг Ондар сүт саан алыр талазы-биле беш чыл планын хуусаа бетинде 102,8 хуу күүседип, 297,5 тонна сүтү бүдүрген. Ол ышкаш бистиң совхозта беш чылдың планнарын күүсеткеннериниң аразында мен база кирип турар мен. Бодумга бижыглаан бөлүк инектеримден 297 тонна сүт саарын хүлээштим, 324 тоннага чедирип, планымны 109 хуу күүсеттим.

Тоску беш чылда алган социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседиринге коллективке чүү идиглиг болганы? Бир кол чүве ферма күш-ажылды механизастааны болур. Ол чөрүк күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен. Ынчангаш сүт саалдазы арбыдаан, хол-биле кылыр ажыл эвээжээн, артык чаргдал кызырылган, ажыл-ишчилериниң күш-ажылга сонуургалы улгаткан. Бистиң улуг эвес коллектививистиң ишчилери чаңгызы—хөйү дээш, хөйү—чаңгызы дээш деп принципти ажылыга, амыдыралыга удуртулга болдуруп турар. Ол бүгү чүүлдер сүт-бараан фермазын беш чылдың шалыпчы коллективтериниң одуруунга кирер арганы берген.

Сөөлгү үш чылдарның берге уржуктарын ажып эртер дээш коллектив улуг күжениишкинни үндүрген. Кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткеннип, малдың чемгерилгезин, чайгы, күскү одарладыышкынын шын чорудуп турарывыс саалданы бедиткел.

Фермада партия бөлүү саанчылар, кадарчылар ортузунга кижизидилге ажылын эжиктиишаан, коммунистиниң бүдүрүлгеге авангардчы ролюн бедилериниче эвээш эвес кичээнгейни салган. Коммунистер Хола Ондар, Долума Кара-Сал, Шет Куулар, Дүктүг Ондар олар кызымак ажыл-хереэ-биле, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг кирилгезин-биле коллективтиң хүндүткелин чазлап алган.

Бистиң фермавыс комсомолчу-аныяктарлыг. Комсомол эге организациязы (секретары Д. Кара-Сал) партия бөлүүнүң удуртулгазы-биле аныяктарның күш-ажылчы көдүлүшкүүн чедип ап турар.

Фермада партбөлүк социалистиг чарышты организастаарын эжиждиниң хемчеглерин ап турар. Оон удуртулгазы-биле комсомол эге организациязы, профэвилел бөлүү чарышты дээштиг организастап, ону ёзулуг күш-ажылчы маргылдаа болдурган. Социалистиг чарышты коллективке дээштиг кылдыр организастаан, оон түүнелин доктаамал үндүрүп, мурнакчыларны байырлаадымы-биле шаннап-мактап, дуржулганы шептеп турар чорук беш чылдың онаалдазын хуусаа бетинде күүседиринге улуг идиги берген.

Коллективте ажылдап турарлар-биле ажыл бисте багай эвес тургустунган. Кижи бүрүзүүн ажылга харыысалгазын, бот-идепкейин бедидер талазы-биле улуг ажылды партия бөлүү хөй-ниитин организациялаының кирилгези-биле чорудуп турар.

Доозукчу чылдың тос айларында ферма коллективи 517 тонна сүтү бүдүрүп, бир инекке онаалтыр 1850 кг-ны сагган. Күрүнеге 439,8 тонна сүтү садып, планын 109,9 хуу күүсеткен. Ол чорук совхозтуң тос айларда сүт садар планын ажыр күүседирин хандырган. Бисте 12 саанчы ажылдап турар. Саанчылар боттарынга бижыглаан бөлүк инектериниң бирээзинге онаалтыр 1500—2770 кг сүтү тос айларда саан алган. Оларның аразында Дүктүг Ондар, Долума Кара-Сал, Шет Куулар, Эртине Ооржак, Момаа Мөңгүш, Зоя Мөңгүш болгаш өске-даа мурнакчылар бар.

Кыштаглаашкынга белеткелде ам хынамчалыг чорудуп тур бис. 2500 тонна силос фермада салдынган. Ферма ажылдакчылары 76 тонна сигенни кеип белеткээн. Будук-бүрүнү хөйну курлавырлап алдывыс. Ам фермаже сиген, саваң сөөртүү кидин түүктеп турар. Кыштагда кажаларны септээри, чугайлаары дооступ турар.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш сүт-бараан фермазының саанчылары, кадарчылары улам-на сорук киришкиниг ажылдап турар. Бистиң ферманың коллективи көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн ийиги чедишкиннерлиг уткаан.

М. АЛДЫН-КЫС.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының эргелекчизи, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

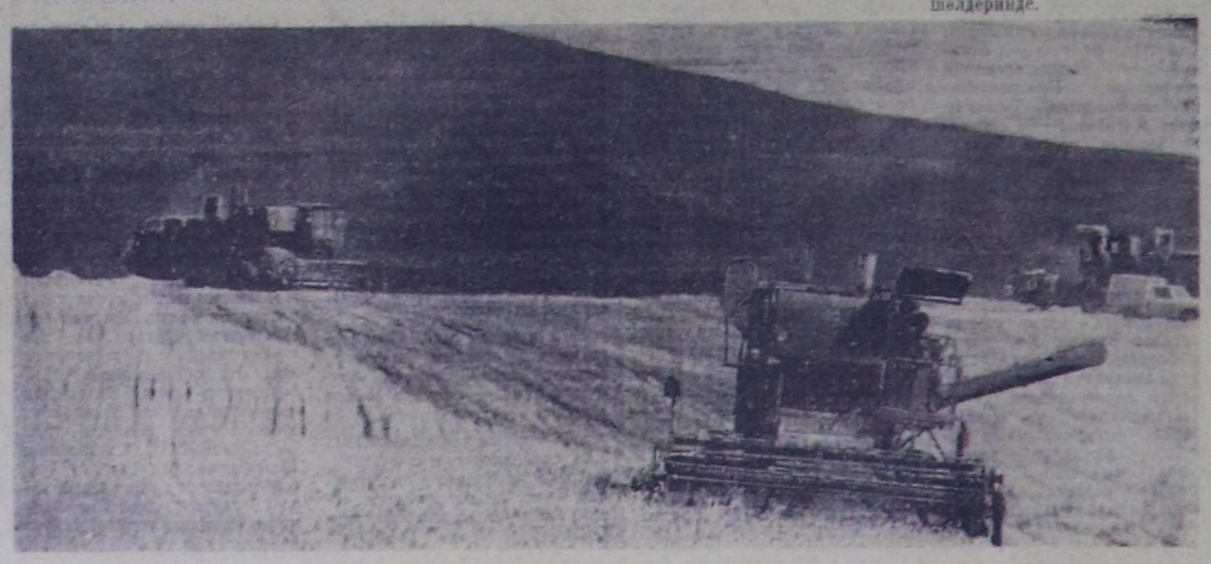

ЧУРУКТА: Тыванын тараа шөлдеринде.

ССРЭ-нин Эртемнер академиязының 250 чылынга холбаштыр

ЛЕНИНГРАДТА ЮБИЛЕЙЛИГ БАЙЫРЛАЛ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ныҥ тускай корреспондентизи). 250 чыл мурнунда чурттун Эртемнер академиялын тургускан чер—Ленинград алдарлыг юбилейге турасхаатканы байырлалларынын эстафетазын октябрь 10-да хүлээн алган.

«Октябрьский» деп концерт залынга юбилейлиг байырлалдын Москвадан чедип келген киржикчилериниҥ, Ленинградтың партия, совет болгаш хөй-нийти организацияларының төлөлекчилериниҥ киржилгези-биле ССРЭ-ниҥ Эртемнер академиязының 250 чылынга турасхаатканы ССРЭ-ниҥ Эртемнер академиязының президиумунуҥ байырлыг хуралы болган.

Байырлыг хуралдың киржикчилери хүндүлүг президиумну СЭКП ТК-ныҥ Чингине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ныҥ Политбюро составтыг кылдыр үлүг сорук киришкин-биле соҥгаан.

Байырлыг хуралды ажыдып тура, ССРЭ-ниҥ ЭА-ныҥ президентизиниҥ хүлээлгезин күүседип турар академик В. А. Котельников мынча деп чугаалаан:

— ССРЭ-ниҥ Эртемнер академиязынга Ленин ординни ийи удаа тывысканы, Кремльдиҥ Съездилер ордузунга байырлыг хуралга СЭКП ТК-ныҥ Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиҥ ханы уткалыг чугаазын партиянын болгаш чазактың совет эртем лугайында чаа сагыш човаашкынының илерели, коммунизмниҥ материал-техниктиг баазазын тургузарынга совет эртемденнериҥ хөй мун кижилиг армиязының улам ынай идепкейлиг киржиринче кыйгырыг кылдыр чурттун бүгү эртемденнери хүлээн алганнар.

СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП-ниҥ Ленинград обкомунуҥ бирги секретары Г. В. Романов чүве чугаалаан.

«Ломоносов болгаш эртем» деп илеткелди академик А. Л. Курсанов кылган.

(СЭТА).

Партия организацияларында отчеттар болгаш соҥгулдалар

ХӨЙ-НИИТИ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ РОЛЮН БЕДИДЕР

Чалааннаныҥ автобүдүрүлге черинин коллективи СЭКП-ниҥ XXV съездизинге чедишкиннерлиг ужуражыр дугайында мурнакчы бүдүрүлгелериниҥ, хоорайларныҥ, областарныҥ, республикаларныҥ үнелиг эгелээшкинин деткиривишаан, шалыпчы күш-ажылчы эдлечетте турушкаш, бедиткен хүлээлгени алган. Беш чылдың доозукчу чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринге транспортчулар идепкейлиг киржип, улус ажылагыйының чүктерин сөөртүрүнге база пассажирлер дажыглаарынга соруктуг ажылдап турар.

Бүдүрүлгеде партия эге организациязының отчёт-соҥгулдалыг хуралынга коммунистер партия организациязының ажыл-чорудлазында чедишкиннерни демдеглевишаан, четпестерни илередип, аная тодаргай анализти, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелди кылган. Коммунистерниҥ авангардчы, баштакчы ролюн бедидер, чолаачы составтың, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, албан-хаалчыларны ортузунга партийжи-политиктиг, организастыг ажылдың деннелин бедидер талазы-биле чамдык ажылдарны партия организациязы кылып чоруткан.

Партия хуралынга социалистиг чарыштың болгаш беш чылдың доозукчу чылында бүдүрүлге планының соруглаларын, бүдүрүлгеге авария болгаш айыыл-ондак болдурбазын, автобустарның, чүк машиналарының ажылче үпер коэффициентизин бедидер болгаш ажыглалын экижидер дугайын, кежээки школаларга ажылчын аныяктарны өөредилгезинин, септекчи ажылчыннарның экономиктиг, техниктиг өөредилгезинин дугайын болгаш өске-даа чугула айтырыгларны чугаалашкан. Партия хуралдарының, доктаалдарының күүседези дээш хыналдаларны организастап, оон боттанылгазын хуралдарга дыҥнап келген. Комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының ажылын экижиде-ринче угланган ажылды чорудып турар.

Бүдүрүлгенин мурнунга салдынган соруглаларны чедишкинниг боттандырарынче угландыр партия организациязының мобилизаччы ажылының түннелинде АТБ бо чылдың эрткен сес айларында чүк соортулгезинин хемчээлин 101, 9 хуу, пассажирлер дажыглаарын 100,7 хуу күүсеткен. Сес айларда орулга киирип алыр план 105,5 хуу күүсеттинген, пландан дашкаар 25,8 мун рубльдин орулгазы киргеп. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планга дүүштүр 1,2 хуу бедээн. Чолаачы, септекчи-техниктиг ажылдакчылар ортузунга социалистиг чарыштың хевирлерин, аргаларын ажыглаарын экижиткени-биле автобүдүрүлгеде 11 бригаланың 7-зи социалистиг хүлээлгелерни күүсеткен. Чолаачылардан сес айлар планын күүсеткен улустуҥ саны 27 болган.

Чолаачы Н. Н. Шоев беш чыл планын күүсеткеш, 9-ку беш чылдың шалыпчызы атты чедип алган. Ол ам 1977 чылдың майнын үлүүнде ажылдап турар. Коммунистер М. Ондар, И. Денисов оларны баштадыр М. Шаутдинов, О. Дары-Сүү, М. Шестопалов, А. Саражаков, В. Семокосов, Р. Нагорных, Х. Семис-оол, О. Калдар-оол, А. Волков болгаш өске-даа чолаачылар доозукчу чылдың планныг онаалдаларын күүседипкеннер.

Санал берген коммунистер В. Изоитов, В. Федосов, О. Маадыр-оол, И. Денисов, В. Авдеев болгаш өскелер-даа партия организациязының ажылында четпестерни шыгыы шүгүмчүлээннер. Олар коммунистерниҥ партийжи даалгаларын канчаар күүседип турарынга хамаарыштыр боттуг ажылдың чоруттунмаалының, партия хүрээлениниҥ өспейн турарын, хөй-нийти организацияларынга удуртулганы кошкатканын демдеглеп турганнар.

АТБ коллективинде профэвилел, комсомол организациялары, хөрөөженнер човуделери, улусчу контроль болуу, эш суду ажылдап турза-даа, оларның ажылында улуг четпестер бар. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээрлер-биле ажыл ёулар. Кижилерни ажылдан үндүрерин, ажылга хүлээп алырын, күш-ажыл чурумун үрээннерге хамаарышкан хемчет алырын администрация чангыс талалап турар. Бо чылдың эрткен сес айларында прогулдаар чоруктун хемчээли 355 кижи-хүнү четкен.

Техниканың айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле автобүдүрүлге черинин начальники болгаш ол инженери олар боттарының хүлээлгезин чедир күүсетпейн келгеннер. Оон уламындан бо чылын бүдүрүлгеге өзал-ойдактың алды удаа таварылгазы болган. Ындыг турбуже профэвилел организациязы чогуур хемчегни ам-даа албаан.

Комсомол организациязы (секретары М. Имажана) февральдан бөөр чангыс-даа хурал эрттирбээн. Политөөредилге болган мергежил бедидеринге хаара туттунган комсомолчулар болгаш аныяктар кончуг эвээш. Комсомол документилериниҥ солуушкунунга белеткел дугайында комсомол комитединиҥ секретарының идеологиялы партия хуралынга дыҥнаап, тускай шинтпирни хүлээп алган. Ынчалза-даа оон күүселдеп кошкак. Бо хүннерге чедир 7-де комсомолчу чаа документини алган. Кежээки школада ол 7 кижиниҥ чүгле 3-ү өөренип турар.

Чамдык коммунистер партийжи даалгаларын чедир күүсеттейн келген. Олардан негелде кошкак. Чижээ, А. Ершов местком ажылын удуртур турган, ажыл чорутпаан. Чамдык коммунистерге каш дакпыр партийжи даалга-чүктешки бөөр чорук мында база чок эвес.

Партия эге организациязының секретарының оралакчызы В. Авдеевке улусчу контроль болуунуҥ даргазы болган «Автомобилист» хана солунуҥ редактору даалганы онаган. Ол хүлээлгелерин эш Авдеев негелдеге дүүштүр чорудып четтикпейн турар. Хана парлалгазының идейлиг деннели чавыс. Коску агитацияда чаа чүү-даа чок.

Лекция пропагандазының ажылы база шүгүмчүлелге таварышкан. Чыл эгезинден бөөр коллективке 5-ле лекция номчуттунган. Оны республиканың «Билиг» ниитилел организациязының лекторлары номчаан. А коллективтиҥ удуртукчулары В. Изоитов, В. Федосов, В. Авдеев олар чангыс-даа лекция номчуваннар. Агитаторларның ажылында хымалда чок.

Партия эге организациязының партийжи-политиктиг организастыг ажылының четпезинден автопарктың техниктиг белен чорудуп хандырарының айтырыгларынче инженер-техниктиг ажылдакчылар кичээнгейни кошкаткан. Оон хараалы-биле ажыглаал кылдызы қол чагыкчы-биле планын күүсеттээн. Чолаачы кадрлар чедишпес. Оон үржүүдүн чүк машиналарының, автобустарның турар чоруу хөй. Мурнакчы дуржулга нептередир ажыл чорудайн турар. Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле партия организациязының чанында комиссия база ажылдаваетаан.

Бүгү-ле четпестерни коммунистер боттарының отчёт-соҥгулдалыг хуралынга шыгыы шүгүмчүлээннер. Ынчангаш оларны дарый чайладыр, СЭКП-ниҥ эдлечеглиг съездизинге төлептиг ужуражыр талазы-биле хемчеглерни күштелдирер дугайында доктаалды хүлээп алган.

М. СЕВЕН.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ АЛДАРЛЫГ ХЕРЭЭ

(Төнчүү. Эгези 2-ги арында).

3775 тонна. Ол ажылды «Бурунгаар», Төка аттыг, «УТКА 25 чылы совхозтарның, Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының механизаторлары эки чорудып турар.

Убса-Нур хөлдүн эриктеринден хыыгтыыш белеткеп алыры мал чеминиҥ курлавырынга улуг немелде болур. Оны 30 мун тоннаны белеткеп алыры планнаттынган. Амгы үеде бедеткээн сигенниҥ үштүн бир кезээн болгаш бүгү белеткээн хыыгтышты фермаларда болгаш мал кыштагларында чедирген. Саналашкыннардан алырга, колхозтар болгаш совхозтар мал чеми кылдыр чүгле 30 мун тонна хире тарааны уруп ап болур, ол болза негеттинерниҥ 30 хуузу. Ынчалзажок, август болгаш сентябрь айларда болгулаан чаашкыннар соонда үнген багай эвес От-сигенни барымдаалап алырга, республиканың колхозтарында, совхозтарында курлавырлаттынган мал чеми 300 мун тонна хире чемгерилге единицазы болуп турар. Өскээр чугаалаарга кышкы үеде ниитиниҥ бүгү малы хереглеттинер чемниҥ 80 хуузу-биле хандыртынган. Ол эрткен чылдыңдан эвээн хөй.

Сорулга чүл дээрге белеткеттинген бүгү чемни харыысалгалыг кижилерге калгаалаары-биле дамчыып бээри, а бригадирлер болгаш ферма эргелекчилери мал чеминиҥ шыҥгыы үчёдун тургузуп, ону чөп ажыглаарын хандырары болур.

Мал чеми чедишпес болганда, бар чемни термохимиктиг арга-биле болбаазыраткаш малга бөөр ужурлуг. Оны кылырына хереглээр 70 чем цеги колхозтарда, совхозтарда бар. Ноябрь 1-ге чедир оон ангы 52 ындыг пехти тулуп доозкан турар. Ол чорук мочевина, фосфат, дүстуг-минералдыг брикеттер дээн ышкаш ындыг немелделерни холувушаан. 100 мун тонна ажыг саванны, хыыгтышты болбаазырадырынын, хөлөлүг шынарын дыка экижилериниҥ, а ындыг болганда малдың продуктулуун бедидериниҥ аргазын бөөр. Фермаларга болгаш семиртилге шөлдеринге чем пехтерин тударынган ангыда, малды тургузу азыраар үе эгелээнинге чедир хойга бөөр курганг чем хөлүүсааларын белеткээр 10 цехти колхозтарга, совхозтарга ажыглалга киирери төлевилеттинген. Оны ажылагыйлар бөгтары болгаш «Сельхозтехника» каттыжышкыннары, салбырлары кылыр. Ол ажылдарны кереэ чаргаш чорудуп эгелей берген.

1975—1976 чылдың кыжынында бистиҥ республикага 118 мун баш мыйыстыг бода мал, 1204 мун хөй, өшкү, 5 мун хире хаван, 30 мун чылгы кыштаглашкынга кирер. Ол эрткен чылдыңдан хөй. Бода мал эрткен чылдыңдан 3 мун хөй өшкү—100 мун баш хөй кыштаглаар.

Кадаашкының таварыштырганы бергелер мал ажылының продуктуларын садын алырының планын күүседи-ринге багай салдарны чедирген. Тоску беш чылдың доозукчу чылының 26 мун тонна сүт болган 2805 тонна дүк садар планнары чедишкиниг күүсеттинген турар ужурлуг деп бөгүн чугаалап болур бис.

Күску кыска үеде көдээнин ажыл-ишчилери соҥгаарлаттынмас дыка хөй сорулгаларны шинтпирлээр ужурлуг. Дүжүт ажаалдазын доозары, үрезинни уруп алыр, ангыс анчарары, чаа кажааларның тудуун доозары болгаш эрги мал кажааларын септээри, бөлүүн база чулуктуг чемнерни амдаа белеткээри дээш чугула ажыллар-ла хөй.

СЭКП-ниҥ XXV съездизинге белеткелдің бачым үеэнинде көдээ ишчилериниҥ патриотчу көдүрлүүшкүнүн калбаа-биле ажыглаар херек. 1975 чылдың планнарын база социалистиг хүлээлгелерин болгаш ниитизи-биле беш чылды чедишкиниг доозуп, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринге чаа-чаа чедишкиннер-биле съездини үткүүр— көдээнин күш-ажылчы коллективи бүрүзүнүн алдарлыг херээ.

ТЫВА АССР-НИҢ БАРЫЫН-ХЕМЧИК БОЛГАШ БАЙ-ТАЙГА РАПОННАРЫНЫҢ УЛУС СУДТАРЫНЫҢ СУДЬЯЛАРЫН СОҤГУУРУНУҢ ХҮНҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«РСФСР-ниҥ район (хоорай) улус судтарынга соҥгулда дугайында Дүрүмүнүн» 68 болгаш 69 чүүлдеринге дүүштүр Тыва АССР-ниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунуҥ **доктаалыры болза:**

Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарының үнүп чоруткан улус судьяларының орнунга үк районнарның улус судьяларының соҥгулдазын Барыын-Хемчиктеҥ № 2 соҥгулда округунга болгаш Бай-Тайганың соҥгулда округунга 1975 чылдың октябрь 26-да, воскресеньеде, эрттирер.

Тыва АССР-ниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунуҥ Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунуҥ Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1975 чылдың сентябрь 25.

делегей бо хүннерде

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ДЕМНИГ АЖЫЛ-ИШ ҚАЛБАРГАН

● **БЕРЛИН.** ГДР-ниҥ, Совет Эвилелиниҥ болгаш ЭДЧ-ниҥ өске-даа чурттарының бир дөмей бүдүрүлге черлериниҥ дөрт харылзааларын калбартыры социалистиг экономиктиг интеграцияны шапкынчыдарынга илгиг боон турар.

Галле округта «Вунз-Верке» дээр химич комбинады амгы үеде ЭДЧ чурттарының 60 бүдүрүлгелери-биле ажыл-керекчи харылзааны тудуп турар. Олар синтетиктиг каучукту болгаш пластмасстарны кылып алырының техниктиг айтырыгларын каттыжып алган, сүмележип турган шинтпирлеп турарлар.

Лейпцигтиҥ «Полиграф» заводунуҥ кылып үндүрүп турары үжүк өрүүр «ССТ-4 200» дээр чаа тургузуглуг машинаны Совет Эвилелиниҥ, ГДР-ниҥ болгаш Польшаның специалистериниҥ полиграфия машинаны кылыр талазы-биле демниг ажыл-ижиниҥ түҥнелги боон турар.

Медицина техниказы, эң алдынгы стоматология дериг-хереклелерни кылып үндүрер талазы-биле кады ажылдажылга калбарып турар. Берлинде медицина аппаратураза кылыр улусчу бүдүрүлге чери совет, венгр, чехословак болгаш югославиа специалистериниҥ кады чогаатканы дыка эмнээриниге чугула дериг-хереклелерни бүдүрүп үндүрүп турар.

МАССАГА БИЛИГНИ

● **БУДАПЕШТ.** «ТИТ» сүмелеп тур» деп ыдыг чарлалдар Венгриянын хоорайларының болгаш суурларының кудумчуларында костүп турар апаргаш. Эртем билигларны пептередириниҥ ниитилелин Венгрияда «ТИТ» деп адап турар. Ол чарлалдар үк ниитилелге чаа темалыг лекциялларны эгелээриниҥ дугайын дыҥнадып турары ол болур.

Водунуҥ хүрээлениндe муҥ-муҥ эртемденнерни, инженерлерни, педагогларны хаттыштырган ол ниитилел дыка солун программаны бодунун дыҥнакчыларынга бараалгадып турар. Физикада болгаш химияда, биологияда болгаш космос медициназында өөлүг чедишкиннер дугайында, социалистиг тургузуушкунуҥ болгаш делегей харылзааларының чугула айтырыгларының дугайында лекциялар «ТИТ» ниитилелдиҥ ажылының кол угланышкыннарының бирээзи ол-дур.

ЧИГИР АЖААЛДАЗЫНЫҢ МУРНУНДА

● **ГАВАНА.** Чурттуҥ дөштүкүже үндүрер кол продуктузу — чигирни улам хөйнү бүдүрерин, оон бот-үнезин чингедирип чедип алыры, 76 чылдың ажаал элыышының шалыпкын болган чидириг чокка эрттирери — чигир үлетпүрүүнүҥ ажылдакчыларының Кубаның Компартиязының ам болур бирги съездизинге аллар кылдыр алган хүлээлгези ол боон турар.

Кубаның кол байлаа — чигир хыыгтышкы ажаал алырынга болгаш болбаазырадып кылырынга белеткел ажылдары республиканың бүгү можуларында дооступ турар. Ажылчыннар ортузунда калбарган социалистиг чарыштың ачызында чигир заводтарының дериг-хереклелерни шалыпкын болгаш шынарлыг кылдыр септей турар.

(СЭТА).

ЛОГИКАГА УДУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Италияның Коммунистиг партиязының ТК-зының делегей кылдызының эргелекчизи С. Сегреге америк эрге-чагыргалар чуртка баарының чөпшээрелин бөөрүнден ойталааннар. Ньюйоркка болур делегей конференциязынга киржириниҥ чалалгазын ол алган турган. Парлалганың медеглеп турары-биле алырга, С. Сегрениҥ чөпшээрел алыры-биле дилег кылганы Римде америк элчин чери күрүне департаментизи оон дилээн хүлээп албас деп билиндирген.

«Ньюйорк таймстың» дыҥнадының ёзугаар алырга, ол-ла үеде итали неофашистиг партияның баштыңы болгаш Муссолиниҥ политиктиг салгакчызы Дж. Альмиранте АКШ-че баарының чөпшээрелин алырда кандыг-даа бергедээшкинге таварышпаан. Вашингтонга аянчорук кылып ол барган болгаш анаа эвээн каш конгрессменнер-биле болгаш албаныҥ өске-даа кижилери-биле ужурашканнар.

Хельсинкиниҥ ёзугу болгаш дүшкүүрлүг чоруктуҥ чавырлышкыны турза-даа, Каттышкан Штаттар Европаның коммунистиг партияларының төлөлекчилеринге хамаарыштыр соок дайынның туружуу эвлеп турар-дыр деп, «Ньюйорк таймс» солун демдеглээн.

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияда чоруп турар ВАП ТК-ныҥ Бирги секретары Ле Зуанга баштаткан ВДР-ниҥ делегациязы биле БКП ТК-ныҥ Бирги секретары, БУР-нуҥ Күрүне Чөвүдениниҥ Даргазы Т. Живковка баштаткан БУР-нуҥ делегациязының аразында чугаалажылышкыннар ында доозулган.

Чугаалажылышкыннар үезинде Т. Живков социалистиг Болгария делегей ареназында улут ат-алдарлыг боон турар тайбыҥа инакшылдыг тодаргай даштыкы политиканы чорудуп турар деп медеглээн. БКП-ниҥ болган болгар чазактың интернационал хамаарышпас чорук болгаш социал дөпшилге дээш демнесежин турар бүгү улуттарга деткимче көргүзериниге беленни ол демдеглээн.

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

Вьетнам улустуҥ төөгүлүг тиилелгези социалистиг чурттарның, делегейниҥ коммунистиг болган ажылчын шимчээшкининиҥ, бүгү делегейниҥ дөпшилгелиг күштериниҥ ажы-дүүмалышкы деткимчези-биле чедип алдынган деп, Ле Зуан айыткан. Ол тиилелге вьетнам улустуҥ мурнунга тайбың, чаҥгыс дай, хамаарышпас, демократтыг болгаш социалистиг Вьетнамны тургузарынга халбак орукту ажыткан деп, ол чугаалаан.

Испанияда тудуп хоругдаашкыннар

МАДРИД. (СЭТА). Испаниянын ангы-аңгы хоорайларынга өөлүг хүннерде полиция чуртун эрге-чагыргазынга удур хөй кижилерни тудуп хоругдаан. Олар эрге-чагыргаларның калыг-дошкун чоруунуҥ улам күштелгенинге болгаш фашизмге удурланган беш кижиниҥ шаажылаанынга удурланганын илередип турарлар. Полиция кезектеринге «чиндишкиннерни болгаш тудуп хоругдаашкыннарны чорударда бүрүн эргелиг болгуруп» чөпшээрээн.

Бильбаога болган чыскаал үезинде полиция «хоралакчы үүлгедишкиннер кылган» болгаш хоругдалдыг организацияларга, а ол шыкаш испан ажылчы партияларының профэвилелдери — ажылчыннар комиссияларынга хамаарылгазы дээш бруулаадып, 28 кижини полиция тудуп хоругдаан.

Валенсияга 16 антифашистерни кара-бажыңнаан. Барселонга полицейлер автоматтар-биле чыскаалганнарже боолап турган. 4 кижи өлген болган ийи кижи балыглаанган. Мондрагонга саттынычы бедлук өлүрүкчүлер ол хоорайның чурттакчызы Басканың бажыңынче чаза таварып киргеш, ону араатанзыг өзу-биле өлүргеннер.

Франкочу эрге-чагыргалар хүрээ-хиттиҥ албатыларынга удур кадыг-дошкун үүлгедишкиннерни база күштелдирген. Олар ук чуртта террорну шыҥгыы бруу шаан турар. Мадридке база үш шажылаанны удурланган дээш бруудадып турар.

Чажыт чүүл илереттинген

ЛОНДОН. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республика биле Германияның Федеративтиг Республиказының ядролуг чепсектя тургузар дээш демнежип, ажылдап турарының дугайында бротюраны Мурнуу Африканың Африкан Национал Конгресс партиязы (АНК)ында парлап үндүрген.

ГФР-ниҥ дуззазы-биле ураңны арыглап, болбаазырадыр заводту тударын көргеш шинчилел программазын Мурнуу-Африка Республикада чогаадып тургускан деп ол брошюрада айыткан. Ол төлевилелдиҥ ядыс сорулгазы — ядроглуг чепсекти кылып үндүрери болуп турар.

БОННЫ. (СЭТА). Октябрь төнчүзүнде ГФР-ниҥ немец үлетпүр черлериниҥ федералдыг каттыжышкынының төлөлери Мурнуу-Африка Республикага барган, «ядро энергиязының айтырыгларының талазы-биле» ук чурттуҥ эрге-чагыргалары-биле чугаалажылышкыннар кылыр деп турарын октябрь тоста үнген барын-герман солуннар дыҥнаткан.

АКШ биле Израильдиҥ чажыт хүлээлгелериниҥ дугайында

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Синай чартык ортулукта египет болгаш израиль шериглерни чарармышқ ийги үе-чадазының дугайында дугуржулгага ат салганы-биле холбаштыр Каттышкан Штаттарның Израильдиҥ мурнуга айган чажыт хүлээлгелериниҥ дугайында чаа-чаа үүлдер америк солуннарда парлаттынып турар.

Ол дугуржулганы чарарминиҥ үезинде Каттышкан Штаттар Израильге шериг дузалажылыын күштелдирер талазы-биле эвээн хөй чажыт хүлээлгелерни алганының дугайында медээлер солуннарда көстүп келгилээн. Ол документилерни ёзугаар аларга, ядролуг чөстүр үүлдерни алгаш, ужугуп шыдаар «Першинг» дээр ракеталарны, а ол шыкаш «f—16» дээр эң чаа шүүрлеелекчи-бомбардировщиктерни бөөрин Вашингтон Тель-Авивке аазаан боон турар. АКШ ол шыкаш Израильге болуунуҥ шериг болгаш экономика талазы-биле дузалажылыын чылда-ла 2,5 миллиард доллар чедир улгаттырарын база магадылаан.

Болуунуҥ даштыкы политиказынга Палестинаны Хостаар Организацияны хүлээп хөрбезин моон соҥгаар-даа бирымдаалаар деп чажыт хүлээлгезин АКШ база ап турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израиль болуунуҥ чүктерин Суэц каналын дамчыштыр сөөртүп эгелээрин ийи неделя соҥгаарладыр деп шинтпирлээнин «Ньюйорк таймс» солунуҥ корреспондентизи Тель-Авивтен дыҥнадымда бижээн. Ол шинтпир дээрге Тель-Авивтиҥ үстүнде айыткан дугуржулганы араб чурттарының талазындан шүгүмчүлээрин көшкадырынче угланган хажыр аргазы боон турарын айыткан.

ДАМАСК. (СЭТА). Хүлээп алынган дугуржулга чүгле Израильдиҥ эрге-ажыктарынга дүгжүп турар болгаш анаа политика база шериг талазы-биле чаа деткимчеге берип турарының дугайын АКШ-ка кылган чажыт документилер шуут базыткаанын Бейруттуҥ «Аль-Пумэ» солуну бижээн.

Иордан хаанның медеглели

АММАН. (СЭТА). Бир эвес Израильдиҥ эжелеп алганы черлерни шуптузун хостаар болза, ам Чоокку Чөөл чүкке шынчы болган төлептиг тайбың тургустунуп болуруп Иорданияның хааны Хусейн шериг албанныларының мурнуга чүве чугаалаан айыткан.

Иорданияның кожазы Сирияби-биле харылзаалың хаан бединнби-биле үнелээн. Ол харылзаалар ак сетиваның чорукка болгаш долу кады ажылдажылганы ол бедик деңнелге хилырынга база акы-дүүма ийи чурт аразында хеделишкиннерни бүгү талазы-биле калбартырынга үнелеттингенин демдеглээн.

Иордания өске-даа араб чурттар болгаш улустар-биле ийи-ийи талазы-биле харылзаалары ыдарынче чүткүп турар болгаш бодунуҥ национал эрге-ажыктарынга таварышпас дугуржулганы черле кылбас деп Хусейн түҥнелинде чугаалаан.

ЛИВАН. Байдалды чоорту чогумчудуп турза-даа, дүшкүүрлүг байдал Бейрутта мурнукузу ышкаш хевээр арткан. Албан черлери, банкылар, магазиннер хаалчак. Хоорайда болгаш оон кыдыг черлериндe хөй кудумчуларны эрге-чагырга черлери «шимчээшкинге айыылдыг» деп чарлаан. Армияның патрульдары-биле күштелдирген ниитилел айыыл чок чоруктуҥ күштери аткылажылышкыннарның эң-не шыҥгыы болган черлеринге постуларны тургускан болгаш хоорайның кудумчуларында баррикадаларны бузуп эгелээн.

ЧУРУКТА: Бейруттуҥ кудумчуларының бирээзинде.

ЮПИ-СЭТА-ныҥ телефотозу.

Овсей ДРИЗ

АЛДЫ ХАРЛААН

Алды харлаан кижи
Дээрдиве үнер диген.
Аккыр булут үзе соккаш.
Дежик чүвүр чамап аар дээн.
Ынаар чедер чада белеи:
Ыяш хааржак,
Сандай болгаш
Шала эрги стол база
Дески бедип баскылашкан;
Дээрге холдар дээр четкен...
Авам ынчан көрбээн болза,
Ак-көк дээрже үне бээр мен.
Авам ынчан көрүп каапкаш,
Алгырып-ла маңнап келди.
Ынаар бедип үнгеп чадам
Ыяш хааржак,
Сандай болгаш
Шала эрги столундан
Дегийт мени дүжүрүптү,
Девидээни кончуг болду.

Очулдурган Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

Николай КОСТАРЕВ

ДИИС КӨРГЕШ...

Доңган ышкаш, күскежик чоп
Дооза боду сирилээрил?
Телевизор арнындан ол
Диис көргеш, кортканы ол-дур.
— Диис үнүп келир, авай,
Дегийт ону дугла—диген.

АКЫМ ХОЙЖУ

Акым Бүрбү хойжу —
Алызындан малчын.
Ажыл-ишке кежээ,
Ады-сураа дыргын.
Чылдың-на бир кодан
Хураганны үзер.

Шынап, хою олчаан —
Хораваан-даа болур.
«Хойлуг кижи каас» деп,
Кончуг-ла шын сеглээн:
Чычыы тонга орден
Чырып турда, онза!
Шаңнал кылдыр акым
Машина-даа алды.
Чайын аңаа кады
Маңнадып-даа турдум.
Малчын кижи черле
Магалыг-ла чорду:
Алдар, хүндү бүргээн,
Артында-ла чоргаар.
Акым сугга катап
Каникулда баар мен.
Аккыр чараш хоюн
Кадаржып-даа бээр мен.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

— Авай, бажым дырап бээйт!—деп,
Айбыланмас кежээкей-дир.

Азарганчыг хирезинде
Ажылгырын, эптиин көр даан.

ХАЧЫ-КУЛАК

Орлан-оол бир-ле аяс чайты хүн арыг ишти кирип мөгүлеп чорааш, ачазы-биле бичии кодан оглу тудуп алган. Ону бажынышка эккелгеш, азырап эгелээн. Баштай бичии кодан оглу улус көрүп турда, чем бээрге чивес, кулактарын кызып алган хорун, сиринейнип чыдар болган. Оол бичии чаптанчыгны болган чок-ла ооҗум суйбап, эргеледи бээр. Ынчап турда хойбас-деспес апарган. Таваккa сүт кудуп бээрге, эрин чирицейнип. салы сарбаңайнып олургаш ижип аар, көк-суланы салып бээрге, чаактарын бопуннадыр кидиреди дайнап чип аар. Чаа амыдыралга чоорту чаңчыга берген.

Бажың иштинге бошка салып каарга, стол, сандайлар, оруннар, шкафтар адаанче «аян-чорук» кылып туразында хокпаалыктап тургулаар. Бичии кодан оглу дааш-шимээн дыңнап каанда кулактарын пос кескен хачыгылаштыр олуй-солуй сүүренедип, карактары дозурара берген сезиктин кончуг дыңнаалап олургулаар.

Ындыг чаптанчыг боорга, Орлан-оолдуң ачазы ону Хачы-Кулак деп адап каан. Оон эгелээш-ле ол шола атка чедиштен. Харын-даа ынчаар адаптарга, чем эреп, оюн эреп опаңнадыр маңнап кээр апарган.

Орлан-оол оон ынай Чүрекпеи деп хавалыг чүве-дир. Бир берге чүве: эң баштай оларны бот-боттарынып чаныче чоокшулаштырары. Орлан-оол оларны найыралдыг кылдыр өөредип алыр бодаан. Чүрекпен Хачы-Кулакты баштай көрбес, ону базынчактап, өскелээр, сывыртаарга узун буттуг болгаш чолдак хавага четтирбес.

Оол Хачы-Кулак биле хаванны туда кадарып, чоокшулаштырып, чангыс черге ойнадып. чемгерип тургаш, найыралдыг эжишкилер кылдыр өөредип алган. Чалгаараанда ийилээн сывыртажын ойнагылаар-даа, тоттур ченнеңгеш, кожа удуп чыткылаар-даа.

Харын-даа Хачы-Кулакты Чүрекпен камгалаар, карактаар апарган. Хачы-Кулактын дүне хонар хана-карак үгээ бар. Хава ынаар дагва, хаван-даа чагдатпас, ойладыптар!

Хачы-Кулакты Орлан-оол өстүр азыраан, төрээн школазының дириг-булуңунга белек кылдыр бээр деп шиитпирлеп алган. Хава биле өңнүктешкен Хачы-Кулак ам эки ээниң холунда арыг-силиг, сергек омак ойнап, дүш чок халып маннап турар ийин.

Хачы-Кулак, Хачы-Кулак!
Халып-шурап ойна-ойна.
Ажы-төлдер — өңнүктериң,
Амыр-шөлээн доругуп ес!

М. ЭРЕС-ООЛ.

Бичиилерниң чугаазындан

Эрес эртен эрте турып келгеш, чунар-демир чанындан үр-ле ыравайн, чунуп турып берген. Авазы тура:

— Чүге үр чүнүп турып бердиң, чемиң сооду-ла, оглум.

— Даарта чүнмас дээш ынчап тур мен, авай.

* * *

Урана деп бичии уруг авазындан айтырган:

— Дүңмамның хары кажыл?

— Ам-даа хары чок кижидир ийин.

— Хары канчап барганы ол. Хары чок болза мен харым бирээзин бээйн бе?

* * *

— Лайканың хары кажыл?— деп Вова ачазындан айтырган.

— Ам он хар ажа берген, кырып бар чыдар ыт-тыр ийин.

— Угбаның хары база он ажып турар, ол база кырыпры ол бе!?.

Д. НАМНАП.

ЫНААМ КЫСКА

Чаныы-дашты черден шилип тывары дег,
Чараш-карам чоидан дилээш, сеңээ душтум.
Ынакшылдың шылгалдазын эрттип келгеш,
Ыры-шоорну чаңгыс демге каттывыс-даа...

Кашпал хемниң дажыын көргеш дедирленээл
Кадыр даглың көшкезиндеи ойталаваал
Ажыл-иштиң бергезинче кыйгы салза,
Аъттанып-каш, чарыштырып чеде берээл.

Байкал-Амур улуг тудуг магистралы—
Барыксанчыг Тындада трактористи мен.
Чайлаг сана өзүп мандаан аккыр хойлар,
Кадарчы кыс, сени кый дээн—ында сен ам.

«Ынакшылдың күштүг оду, быжыг дөзү,
Ырак черге чарлыышкындан билдинерэ—деп,
Чонум мерген сөзүн бодаан, соруум кывар,
Чоруксаардан — ажылдаарым улам киткээр.

Чайгы шөлээм өйү кээрге хартыга дег,
Сарыым сеңээ самолётка чеде бээр мен.
Чаактарың сагынганың херечилеп.
Чаъс соонда честек-кат дег улам кызар.

Б. ЧАМБЫТ.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 12-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—ССРЭ-ниң акробатика чемпионады. Киевтен өңнүг дамчыдылга.
9.25—«Литература дугаймында беседалар». Дамчыдылганы шулукчу А. Сурков эрттирер.
10.05—«Нежданова кудумчузунда». Өңнүг телефильм.
11.15— «Орленок» телестудиянын аныяк корреспондентилериниң Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Волга-Дон энерготудугунуң мастери А. А. Улесов-биле ужуражылгазы.
12.00—«Совет Эвилелинге баран боор тур мен».
13.00—13.10—Чапсар.
13.10—«Музыкалыг киоск». Өңнүг.
13.40—«Россияның кол кудумчузу». Документалдыг өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 6-гы серия—«Симбирскиге төрүттүнген».
14.10—Музыкада чаа чүүлдер.
14.40—«Делегей панорамазы». Өңнүг.
15.10—«Кино аян-чоруктарының клуву». Өңнүг.
16.15—«Төрээн бажыңым». Уран-чечен телефильм.
17.30—«Ye». Информастыг программа.
18.00—18.10—Чапсар.
18.10—«Цирк ареназында». Өңнүг.
19.05—«Көдээниң ажыл-ижи». Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүнге. Дамчыдылгага ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министрниң бирги орулакчызы Л. И. Хитрун киржир.
20.05—«Россияның кол кудумчузу». Документалдыг өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 6-гы сериязы — «Симбирскиге төрүттүнген».
20.35—«Сактыышкын». Өңнүг-фильм-концерт.
20.55—Европаның футбол чемпионады. Швейцария биле ССРЭ-ниң шилиндек командаларының оюну. Швейцариядан өңнүг дамчыдылга.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ОКТЯБРЬ 13-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00—Документалдыг фильмнер программазы: «Чурт болгаш эртем», «Тараажылар», «Конвейерде гигант».
19.05—«Хензигбей». Дамчыдылга.
19.25—Мультфильм.
19.45—Телемедээлер.
19.55 — «Оруктуң эгезинде». Кыска фильм.
20.15—«Комсомолдуң политчырыдымышкынының өөредилге чылының эгелээнинге».
20.25—Телемедээлер.
20.40—«Маяковскийниң делегезин». Кыска фильм.
21.10—«Адрези: Кызылдың телестудиязы». Дамчыдылга.
21.45—23.00—«Алдын казапча». Уран-чечен фильм.

Алдар

Бөгүн республикага шөкар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттын дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 4—9, өске артканнарынга 9—14 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттын дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 10—12 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

УРАН ХОЛДАР-БИЛЕ

Кызыл районнуң Культура бажыңынга Делегейниң хөрээженнер чылынга тураскаатқан делгелге организаттынган. Ону СЭКП Кызыл райкомунуң хөрээженнер өртүзүнга ажыл чорудар кылдызының болгаш районнуң хөрээженнер чөвүлелиниң эгелээшкини-биле эрттирген. Аңаа Кунгуртуг, Баян-Кол, Кок-Тей, Шамбалыг болгаш өске-даа көдээ Советтериниң хөрээженнер чөвүлелери киришкен.

Культура бажыңының фойезинге кире бээрге, хол-биле даараан, аргаан янзы-бүрү кылыглар болгаш аъш-чем аймаа кижини магадады бээр. Уран-шевер хөрээженнериниң бо улуг ажылын үнелеп, түңнеп көөрү-биле 5 кижи составтыг комиссияны тургускан.

Фойеиниң солагай талазында делгээн чүүлдериниң чанында көрүкчүлер эмгежок болду. Ында Кунгуртуг суурнуң чурттакчыларының болгаш район төвүнде «Малышок» деп ясли-садтың ажылчыннарының кылган чүүлдерин делгээн. Кышкы, чайгы тоннар, идиктер, кружевалар, ыяштан, малгаштан кылган чүүлдер дээш чүнү чок дээр!

Анна Манделеевна Карбыска удурткан комиссия хөрээженнериниң кылган ажылын түңнеп көргеш, «Тере-Хөл» колхозтан, «Көк-Тей» совхозтан болгаш «Малышок» ясли-садтан келген чүүлдерни эки деп демделээн. Ол черлериниң хөрээженнер чөвүлелери өртектиг барааннар-биле шаңнаткан. Ындыг шанналдарны эн-не уран-шевер хөрээженнер база алган. Оларның аразында «Тере-Хөл» колхозтан пенсионер Кол Сержимаа, Каа-Хем суурда Дондуп Бичен, Надежда Смуцкая болгаш өскелер-даа бар.

— Делгелгеде кирген эт-септи, аъш-чемни магададым. Чараш-даа, шынарлыг-даа, амданныг-даа чүүлдер бар-дыр. Моон элээн хөй ажыктыг чүүлдерни билип алдывыс. Дараазында делгелгеге шанналдыг черни алыр дээш кызар бис— деп, Кара-Хаак суурнуң хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы Р. Дарган чугаалады.

Кызыл районнуң төвүнге болган бо делгелгеге Сукпак, Черби болгаш Чедер суурларның хөрээженнер чөвүлелери киришээн. Бо чөвүлелериниң моон соңгаар делгелгелерге идепкейлиг киржири күзенчиг.

ЧУРУКТАРДА: делгелгеге салган чамдык чүүлдер.

Д. КУУЛАР.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ЭМНИГ ТЮЛЬПАННАР

Солун ажыдыышкыннар

Тюльпан хевирлиг ыяштарның бүрүзүнде чоруур бүдүмелдер чүрек-дамыр аарыгларынга удур ажыглаар, эм чүүлү боон болур. Узбек ССР-ниң Эртемнер академиязының үнүш бүдүмелдериниң химия институдунуң ажылдакчызы — аныяк узбек химик Р. Зияев ындыг түңнелди кылган. Ол ындыг ыяшта амгы үеге чедир билдинмейн турган ийи алкалоидти — лирийин болгаш лириниди дээр бүдүмелдерни ажыткан.

Бо ажыдыышкынның төөгүзү солун. Дыка улуг чечектерлиг тюльпан дээр ыяштарны Соңгу Америкадан Ташкентиниң ботаника садынга эккелген. Олар ук черниң агаар-бойдузунга таарыштыр чаңчыга берген болгаш амгы үеде хоорайның дыка хөй парктарын, кудумчуларын казас-шиник хевир киирип турар апарган.

Ынчаарга тюльпан хевириниң ыяштарының алкалоидтери дээрге, эртемге билдинмейн турган бүдүмелдер болур. Узбекистанның Эртемнер академиязының академиги С. Ю. Юнусовтуң сүмелээнин ёзугаар Зияев тюльпан ыяштарының өөрүн, чөвүрээзин, бүрүлерин тыпкылаан.

Ол ышкаш сөөктерде болгаш дүрүлелдерде шыйып каан билдинмес демдектер опза сонуургаачыг. Ол дээрге, эн-не эрте-бурунгуда турган улустарның үжүк-бижиниң тыптып эгелээнин бөдүүн им-демдектер-дир деп, эртемденнер билип турар.

Н. КОНСТАНТИНОВ, (СЭТА-ның корр).

АЪТ БЕ АЗЫ ТЕВЕ БЕ?

Мурнуу Туркменияда Алтын-Тепе деп черде хоорайжыгаштан Ленинградтың археологтарының чер казып, шинчилээнинин түңнелинде южи ховушөл чурттуг, мунар амыгынардан кайызын мурнай өөредип алганыл дээрзиниң дугайында төөгүүлериниң маргылдаазын үзе шинтирлээн. Эртемденнер ам аът эвес, а тева бир дугаарында аал малы апарган деп бүзүрелдин-биле бадыткан турар. Бистиң эрага чедир үшкү муң чылга хамааржып турар культурлуг каттардан археологтар тева сөөктерин болгаш харын-даа чүүктүг тевени өттүндүр кылып каан ойнааракты безин тыпканнар. Оон-биле кады азырал аъттың болгаш элчигеннин кандыг-бир сома-изин безин тыппааннар.

Бо солун ажыдыышкын—Ленинградтың шинчээчилериниң хөй-хөй чылдар иштинде кылып келген кызымаккай ажылының түңнелинде Алтын-Тепе-ге кылган ажыдыышкыннарының чүгле чаңгызы-дыр. Чижээлээрге, ында ССРЭ-ниң деинскээриилеп билдинген, ол үениң эң улуг сууру турганы тодаттынган. Ол үжен хире гектар шөлдү эзлеп турган. Бай-шыырак дээн кижилериниң хөөрлериндеи хүлер болгаш мөңгүн таңмаларны, коргунчуг амыганнарының дүрүзүлерин, бурганнарының оваур-хевирлерин

МЕҢГИЛЕРЖЕ... КЫШТАГЛААР ДЭЭШ

Таджикистанда күс сөөлзүрей берген. Куштар шуужуп алгаш, чайның дургузуида чаныккан оран-чуртуңнан чылыг черлерже ужуп чоруп турар. Ол ышкаш даг чурттугларның «Хаан-балык» деп адаары форель база-ла аар-берге аян-чорукче үнүпкен. Ынчалза-даа ол кыштаглаар дээш мурнуу чүкче эвес, а булут ындында, дээр адаанда дагларда доштуг, соок суглаже чорупканнар. Ындыг черлерге, күс орту кирип турар үеде, ол эң үнелиг балыктар үүргенезин теп эгелээр. Форель дээр балыктар бөлүк-бөлүү-биле кадыр даглардың кызыы хемчигештерин өрү шуужуп-ла турар. Олар бүдүн чартык метр бедик саарыгларга безин торулбас. Балыктар бедик черлерни өрү эзлээ октапкан даш дег аттыгын үне бээр.

Форельдиң ынчаар көжериниң чажыдыы эртемденнер шинчилеп тыпкан. Оларның үүргенезин төгериге саарыглап, хап бадып чыдар, эн-не арыг кислород-биле долдунган, дүвүнде оңгарлардыг даг-даштыг хем херек болган. Чогумна ындыг суглуг черлерни бойдус меңги-харлыг дагларда чаяп каан.

А оон соонда «Хаан-балык» часка чедир ыыштаглаары-биле мөөн черлериниң даштарының адаанга хоруп чыдыптар. Форель дээр балыктың «булуттар кырынче аян-чоруунун» үезинде оларны балык камгалалының инспекторлары үдеп чоруур.

Л. ЧИГРИН, (СЭТА-ның корр).

ХОККЕЙЖИЛЕР ЧЕМПИОНАДЫ

Хоккей талазы-биле чурттун чемпионадынга октябрь 10-да ийи оюн болган.

Ригага ол черниң «Динамозу» Москваның «Спартагын» 5:1 санга удуп алган. Шөлдүн ээлериниң шайбаны Балдерис, И. Денисов, Шостак, Абальмазов, М. Денисов, а аалчылардан Якушев киир октаан.

А Москвага найысылалдың динамочуларын Воскресенскиниң «Химиги» 3:1 санга удуп алган. Чемпионатка кошкак эгелээн воскресенскижилер бо удаада эки ойнаан. Хаалганы Кофтенюк бүзүрелдин-биле камгалаан. Ужуражыышкынны Голиков алышкылар болгаш Крутов, аныяк Подгорцев эки эрттирген.

Шайбаларны «Химиктен» — Крутов, А. Сырцов, Гуров, а «Динамодан» Белоножкин киир октаанар.

(СЭТА-ның корр).

КИНО

ОКТЯБРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Вероника» 9.10, 11.50, «О, аас-кежиктигбей» (2 серилыг) 12.30, 15.20, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 10.30, 13.25, «Футбол» дугайында сес-даа чок» 9.00, 11.55, 14.50, 16.20, «Кыс болгаш шулбустар» 17.50, 20.30 шактарда

«КАА-ХЕМ»: «Оожум океан» 10.20, 12.10, «Салым-хуумну дилеп чор мен» 14.00, 15.50, 18.10, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шыңгыы чугаа» 9.30, 11.20, «Школа директорунуң демделдери» 15.00, 18.40, «Өшкү мыйызы» 13.10, 16.50, 20.30 шактарда.

ОКТЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаъс-чайык» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.30, «Капитан Джек» 11.00, 14.30, 16.10, «О, аас-кежиктигбей» 17.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тоннель ужунда чырык» 15.00, 18.40, «Каас-чараш драгунуң чорук-шоору» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Арыг сугнуң хөөлбээ» 15.00, «Салым-хуумну дилеп чор мен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Эдуард Тропинин биле Анатолий Галиевтиң сценарийин өзугаар режиссер Борис Яшиннин тургусканы

«ЧАЪС-ЧАЙЫК»

деп чаа уран-чечен фильм республиканың киноэкраннарынга удавас үнүп эгелээр.

Кинону «Мосфильм» студияга тургускан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу. бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 15877. ЧАГЫГ № 3388

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргеделиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00964.